

TABLET BİLGİLER

TABLET BİLGİLER 1 (SÖZCÜKTE ANLAM)

- Sözcüğün temel anlamı hepimizin aklına gelen ilk anlamdır. Sözlükte birinci maddede yer alır.
- Yan anlam, sözcüğün temel anlamla bağıını kaybetmeden kazandığı ikinci anlamdır. Yan anlamdaki sözcükler temel anlamla olan akrabalık ilişkilerini sürdürür. Hatta kimi zaman temel anlamla yan anlam arasında “şekilsel ve işlevsel” bir ilişki kurabiliriz.
- Mecaz anlam sözcüğün temel anlamına en uzak anlamdır.
Üç gündür çenemi açamıyorum. Buğdayı ambara döktük.
i T.A T.A
Çiviye kerpetenin çenesine sıkıştır. Onun için gözyaşı döktüm.
Y.A Y.A
Çenesinden dışarı kaçtık. Yorgunluktan dökülüyorum.
M.A M.A
- İnsan organ adlarının ve insana ait giysi bölüm adlarının doğadaki kullanımlarında mecaz anlam değil, yan anlam vardır; çünkü bu sözcüklerin temel anlamla olan ilişkileri hâlâ belirgindir. Aralarında “şekilsel veya işlevsel” ilişki kurulabilir. (kapının kolu, dağın başı, boğazın iki yakası, tepenin etekleri...)
- Bir cümlede herhangi bir sözcüğün yerine kullanabildiğimiz diğer sözcük onun o cümledeki eş anlamlısıdır. (Ağır bir işte çalışıyor. Duvara dayandı.)
zor,güç yaslandı
- Bir cümlede herhangi bir sözcüğün eşanlamlısı başka bir cümlede bu sözcüğün eşanlamlısı olmayabilir.
- Eşanlamlı sözcüklerin bir arada kullanılması anlatım bozukluğu doğurur. (Göreve yeniden bir daha atandı.)
- Cümlelerin anlamına uygun kullanılmayan sözcük anlatım bozukluğu doğurur. (Köye yeni yapılan köprü depremde düşmüş.)
yıkılmış
- Yanlış yerde kullanılan sözcük anlatım bozukluğu doğurur. (Burada ağrısız kulak delinir.)
- Bir eylemin olumsuzluğu onun karşıt anlamlısı değildir. (Gelmek eyleminin karşıt anlamlısı gelmemek değil, gitmektir.)

- Karşıt anlamlılık cümledeki kullanıma göre değişir. (Bol parası var. Gömlek bol geldi.)
Az dar
- Karşıt durumlardan söz etmek için karşıt anlamlı sözcükleri kullanmamız gerekmez. Burada anlamsal karşıtlık aranır. (Yirmi yıllık evliler; ama hâlâ iki yabancı gibiler. Ben burada zorluklarla boğuşuyam; sen elini sıcağın sudan soğuk suya sokma.)
- Yazılışları aynı olmasına rağmen aralarında uzaktan yakından hiçbir anlam ilişkisi bulunmayan sözcüklerin ilişkisi sesteşlik (eşseslilik) ilişkisidir. Ben istemedim onu. Yanağındaki ben ona yaklaşıyor.)
- Bir sözcüğün gerçek anlamıyla (temel + yan anlam) mecaz anlamı arasındaki ilişki sesteşlik ilişkisi değildir; çünkü sözcük mecaz anlamda olsa bile onun çıkış yeri temel anlamdır ve aralarında uzak bile olsa bir anlamsal ilişki kurulabilir.
Saçları kırıştı. Bardağı kırdı. Kalbimi kırdı.
1 2 3
İkinci ve üçüncü sözcükler arasındaki ilişki gerçek mecaz ilişkisidir. Aralarında sesteşlik yoktur; ancak birinciy-le ikinci sözcük; birinciy-le üçüncü sözcük arasında sadece “k, ı, r” ses ilişkisi kurulabilir; anlamsal ilişki değil.)
- Hâlâ , hâlâ; kar , kâr; yâr – yar; âşık – aşık gibi sözcükler arasındaki ilişki sesteşlik ilişkisi değildir; çünkü sesleri aynı değildir. (a ve â sesleri aynı değerde değildir.)
- Bir varlık veya nesnenin sayılabilir, ölçülebilir özelliklerini ifade eden sözcükler nicelik anlamlı; bir varlık veya nesnenin sayılmayan ölçülemeyen, o varlık veya nesnenin kendisine has özelliklerini ifade eden sözcükler nitelik anlamlıdır.
- Bir sözcüğün nicelik anlamlı olabilmesi için rakamla ifade edilmesi gerekmez.
(Çaya az şeker koy. Çaya iki şeker koy.)
nicelik nicelik
(Boyu benden uzun. Boyu sanırım 1.85 cm.)
nicelik nicelik
- Nitelik anlamlı sözcükler nasıl sorusuna yanıt verir. Ancak nasıl sorusuna yanıt veren aynı sözcüğün duruma göre nicelik anlamlı olabileceği unutulmamalıdır.
(Odada ağır bir koku var. Ben ondan ağırım.)
nitelik nicelik

Tablet bilgiler

19. "Bir" sözcüğü belgisiz sıfat ve belgisiz zamir olarak kullanılırsa nicelik anlamı değildir.
(Buralarda biri dolaşıyordu. Ek derse bir öğrenci geldi.)
Nic.anlam.yok   nicelik
20. Aynı özelliği taşıyan varlık veya nesnelere topluca çağrıştıran anlam kapsamı geniş sözcükler genel anlamlıdır. Aynı özelliği taşıyan varlık veya nesnelere sadece birini düşündüren sözcükler özel anlamlıdır.
(Ağaç kapsamı geniş bir sözcük; kavak ağacını, meşe ağacını çağrıştırır. Sanat genel anlamı, şiir özel anlamlıdır.)
21. Kavramlar genelden özele veya özelden genele doğru sıralanabilir.
(Canlı → hayvan → köpek → çoban köpeği)
22. Anlatımlar genelden özele, özelden genele doğru oluşturulabilir. (Edebi sanatlardan kinaye ve mecazi mürsel ödev olarak verildi. [genelden özele])
23. Genel anlamlı bir sözcüğün anlam sınırını daraltarak kullanmaya dar anlamda kullanım denir.
(Şiiri severim. Bu şiiri sevdim. Şiirin çok etkiliydi.
genel anlam   dar anlam   dar anlam)
24. Genellemeler yapılabilir. (Yaşlılar huysuz olur.
bütün yaşlılar
Karadenizliler hırçındır.)
bütün Karadenizliler)
25. Bilim, sanat, edebiyat ekonomi gibi alanların özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcükleri terim anlamlıdır.
(Eylemler kolay konudur. Hücreyi çok güzel anlattı.
dilbilgisi   biyoloji
Repo oranları arttı.
Ekonomi)

TABLET BİLGİLER 2

(SÖZCÜĞÜN MECAZ ANLAM KAZANMA YOLLARI)

1. İki şeyden nitelikçe güçsüz olanı daha güçlüye yaklaştırmaktır teşbih. (benzetme)
2. Teşbihin benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü, benzetme edatı olmak üzere dört unsuru vardır.
3. Bir teşbihe dört unsurun tümü kullanılırsa tam teşbih olur.
(Hasan   tilki   gibi   kurnazdır.)
benzeyen   k.benzetilen   edat   Yön

4. Teşbihin unsurlarından benzetme yönü atılır, geriye kalan üç öge kullanılırsa kısaltılmış benzetme oluşur. (Hasan tilki gibidir.)
5. Benzetmenin unsurlarından edat atılır geriye kalan üç öge kullanılırsa pekiştirilmiş benzetme oluşur. (Hasan tilki kurnazlığındadır.)
6. Benzetmenin temel unsurlarından sadece benzeyen ve kendisine bir şey benzetilen kullanılırsa yalın benzetme oluşur. (Hasan tilkidir.)
7. Benzetmeden söz edebilmek için en az iki unsurun kullanılması gerekir. (Benzeyen + k.benzetilen)
8. İstiarede söz edebilmek için şu koşulların oluşması gerekir: 1) Sözcük mutlaka mecazi anlamda kullanılmış olmalıdır. Örneğin dağın başı tamlamasında istiarede (eğretileme) söz edemeyiz; çünkü baş sözcüğü yan anlamdadır. 2) Mutlaka benzetme amacı güdülmelidir. 3) Ya sadece k.benzetilen ya da sadece benzeyen kullanılmalıdır.
9. Sadece k.benzetilen kullanılır benzeyenin adı anılmazsa "açık istiare" olur. (Aslanım gel buraya, örneğinde k.benzetilen
karşımızdakini aslana benzetmişiz; ancak aslan Ahmet gel buraya, deseydik istiare oluşmazdı; çünkü hem benzeyen hem k.benzetilen bir arada kullanılmış olurdu.)
10. Toplumdaki leş kargaları rahat vermiyor.
k.benzetilen – açık istiare
Şeytan spor yorumculuğu yapıyor.
k.benzetilen – açık istiare
Bu örnekleri leş kargası insanlar; Şeytan Rıdvan diye kursaydık açık istiare oluşmayacaktı; çünkü hem benzeyen hem kendisine benzetilen aynı anda kullanıldığı için benzetme olacaktı.
11. Kapalı istiarede benzeyenin adı geçer; k.benzetilenin adı anılmaz; ancak biz cümledeki ipucundan k.benzetileni anlayabiliriz.
12. Hayat akıyor. Sevdam söndü. (Kapalı istiare)
su   ipucu   ateş k.benze-   ipucu
k.benzetilen   tilen
13. Kapalı istiareyi çözebilmek için onu tam teşbihe çevirmek işimizi kolaylaştırır. Çocuk bu aşk yüzünden soldu. (Çocuk aşk yüzünden çiçek gibi soldu.) Çocuk benzeyen; solma özelliğiyle çiçeğe benzetilmiş. Çiçeğin adı geçmiyor ama biz solmak ipucundan bunu anıyoruz.

14. İnsan dışındaki varlıklar insan gibi düşündürölmek istendiğinde bunlara insanın özellikleri aktarılır; böylelikle kişileştirmeler oluşur. (Hayvanlar sohbet ediyor. Çiçekler akşam uykusuna yatmış.)
15. Her kişileştirmede mutlaka kapalı istiare vardır.
16. Kişileştirilen varlıklar bir şeyler söylerse intak oluşur. (konuşurma)
17. İntak sanatının oluşması için sadece "fısıldaşıyorlar, konuşuyorlar" denmesi yetmez. Bu örneklerde kişileştirme oluşur. İntak oluşabilmesi için bunların bir söz söylemesi gerekir. (Ağaçlar fısıldaşıyorlar, örneğinde kişileştirme vardır. Tilki kargaya, "Bugün nasılsın?" dedi. Bu cümlede hem kişileştirme hem intak vardır.
18. Her intak sanatında kişileştirme vardır; ama her kişileştirmede intak yoktur.
19. Bir sözün benzetme amacı güdümeden kullanılmasıdır mecaz – ı mürsel (ad aktarması)
20. Mecaz – ı mürselin oluşması için şu iki koşul gereklidir: 1) Sözcük mutlaka mecazi anlamda kullanılmış olmalıdır. 2) Kesinlikle benzetme amacı olmamalıdır. Kuzum hasta mısın? örneğinde mecazi mürselden söz etmemiz mümkün değildir; çünkü karşımızdakini kuzuya benzetmişiz.
21. Mecazi mürsel; parça– bütün, iç–dış; yer–insan sanatçı–eser gibi ilişkilerle kurulur. (Uçak Ankara'ya indi. Çaydanlık kaynıyor.)
havaalanı içi
Edip Canserver'i okudum. Çankaya yasayı onayladı.)
yapıtlarını cumhurbaşkanlığı
22. Soyut, algılanması güç düşünce, duygu ve durumların somut kavramlar aracılığıyla anlatılmasıdır somutlaştırma.
23. Teşbihle somutlaştırma yapılabilir (Mutluluk bir çiçektir. Hayat ipi kopmuş bir uçurtmadır.)
24. Somut nesnelere veya bunların özellikleri soyut bir durumu anlatmak için kullanılarak somutlaştırma yapılabilir. (Sözlerinle beni kırдын. Yaşam beni pişirdi.)
25. Soyut kavramlar somut nesnelere özellikleriyle bir arada kullanılarak somutlaştırma yapılabilir. (Gururum yaralandı. İçimdeki seveda söndü.)

26. Deyimlerle somutlaştırma yapılabilir. Deyimlerle somutlaştırmadan amaç zihnimizde bir görüntü yaratmaktır.

SOYUT OLAY, OLGU DURUM	DEYİMLE SOMUTLAŞTIRMA
Çok fedakârlık yapmak	Saçını süpürge etmek
Çok cimri olmak	Cebinde akrep olmak
Olanaksız bir işi yapmaya çalışmak	İğneyle kuyu kazmak

27. "KİNAYE" bir sözün hem gerçek hem mecaz anlama gelebilecek biçimde kullanılmasıdır.
28. Kinayenin gerçek anlama gelebilecek biçimde kullanılması demek onun biraz da somut olarak düşünülebilmesi demektir. Bir sözün gerçek anlamda düşünülebilmesine engel bir durum varsa orada kinaye yoktur.
29. Onun herkese kapısı açıktır, örneğinde kapının açıklığı gerçek anlamda düşünülebilir; ancak bunun bir de "misafirperlik" gibi bir anlamı da vardır. İletilmek istenen anlam da budur. Bizi görünce yüzü kızardı, örneğinde "yüzü kızarmak" sözü kinayelidir; çünkü bir insanın gerçek anlamda da yüzünün kızardığına şahit olabiliriz. Burda iletilmek istenen anlam "utanmak" anlamıdır.
30. Onun gözünden düştük, örneğinde "gözünden düşmek" sözü kinayeli olamaz; çünkü birinin başkasının gözünden düştüğünü gerçek anlamda algılamamız mümkün değildir. Bu sözün mecazi anlamının olması ise onu kinaye örneği yapmaya yetmez.
31. Bir sözü tam karşıt anlamını kastedecek biçimde kullanmaya "tariz" denir. (Öylesine çalışkan ki ortayı beş yılda bitirdi.)
tembel
32. Soru "kinayeli söyleyiş" diye sorulursa tariz ararız.
33. Tek bir sözcükle anlatılacak bir kavramın birden çok sözcükle anlatılmasıdır DOLAYLAMA. (Kömür → Kara elmas; aslan → ormanlar kralı; voleybolcular → filenin sultanları; basketbolcular → potanın perileri; kar → beyaz örtü, beyaz fekâket)
34. Bir durumu gerçek ölçüsünün dışına çıkararak anlatmaktır abartmak. (Mübalağa) "Taşı sıkısa suyunu çıkarır." "İğne atsan yere düşmez." "Onun için dağları deleirim." örnekleri abartmadır.

35. İkilemenin yapılış yolu veya anlamsal kuruluşu sorulmuşsa, biri anlamlı diğeri anlamsız; karşıt anlamlı sözcüklerle oluşması; eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşması gibi yollar aranır.
(İyi kötü, eften püften, eş dost .....)
karşıt anlamlı biri anlamlı yakın anlamlı
sözcüklerle diğeri anlamsız sözcüklerle
36. İkilemelerin arasına virgül, kısa çizgi konmaz.
37. İkilemelerin görevi sorulursa zarf mı sıfat mı buna bakmalıyız.
(Tatlı tatlı sözler etti. Tatlı tatlı konuştuk.)
sıfat zarf
38. Deyimlerde anlatım bozukluğunu doğuran nedenler:
- a) Söz diziminin bozulması:
Kıl aldırıyor burnundan. (Burnundan kıl aldırılmaz.)
- b) Sözcüklerin eşanlamlılarıyla veya yakın anlamlılarıyla değiştirilmesi : Pişmiş aşı su katmak
eklemek
- c) Cümlelerin anlamına uygun olmaması:
Mutluluktan eteklerim tuttu. (Eteklerim zil çalıyor.)
39. Deyim ve atasözünü oluşturan sözcüklerle iletilmek istenen düşünce arasında direkt anlamsal ilişki kurabiliyorsak gerçek anlamlı atasözleri ve deyimler söz konusudur; kuramıyorsak mecaz anlamlılık söz konusudur:
Çoğu gitti azı kaldı. (gerçek)
Pabucu dama atıldı. (mecaz)
40. Kullanılan ek sözcüğe “çok, fazla” anlamları değil de “-e yakın” anlamı katıyorsa orda “pekiştirme” yoktur.
Güzelce kız (pekiştirme yok.)
Derince kuyu (Pekiştirme yok.)
Sıkıca sarıl (Pekiştirme var.)
çok sıkı

AKTARMALAR

1. ORGAN ADLARININ İNSANLA İLGİLİ ÖZELLİKLERİN DOĞAYA AKTARILMASI

masanın bacağı	hırçın deniz
makinenin kolu	neşeli kuşlar
dağın başı	keyifsiz dalgalar
dağın eteği	

Not : Organ adlarının doğadaki kullanımlarında aktarma var; fakat istiare yoktur.

2. DOĞADAN İNSANA AKTARIM

- A) Hayvan, bitki, maden adlarının insan için kullanılması:
- tilki, koç, aslan, hıyar, armut, pırlanta, demir...
- B) Doğadaki nesnelerin niteliklerinin insana aktarılması:
- çiğ, pişkin, saf, yırtık, yapışkan, çökmek, yıkılmak, göçmek...

Not : Bu sözcükler insanın bir özelliğini anlatmak için değil de doğadaki nesnenin kendi özelliğini anlatmak için kullanılmışsa aktarma yoktur :

olgun kavun / olgun insan

çiğ insan / çiğ börek

3. DUYULAR ARASI AKTARIM

Belli bir duyuya ait bir sözcüğün başka bir duyuya ait sözcükle kullanılmasıdır.

SICAK	ACI
SOĞUK	TATLI
KESKİN	EŞKİ
SERT	RENK
YUMUŞAK	GÜZEL
YANIK	

Not 1: Bu sözcükler kendi duyu alanlarında kullanılmışsa aktarma yoktur:

Sert yataкта yatar. Sert konuştu. Keskin bakışları etkiledi.
yok var

Keskin bıçağı ver. Çiğköfte çok acı. Acı bir çiğlık geldi. Eksi salatayı sever. Suratın yine ekşimiş. Sesinin rengi beni etkiledi. Kazağın rengi güzel. Yumuşak bir konuşma tarzı var. Yastık yumuşak.

Not 2: Sert ve yumuşak sözcükleri insanın karakter özelliğini anlatmak için kullanılmışsa orada duyular arası aktarma yoktur; doğadan insana aktarma vardır. Sert bir müdüdü. (duyular arası değil doğadan insana aktarma)

TABLET BİLGİLER 3
CÜMLEDE ANLAM

1. Üslup bir yazıda bir yazınsal yaratıda sözcüklerin özelliği, sözcüklerin kullanımıyla ilgili incelemeler, dil ve anlatım özelliklerinin tümüdür.
2. Konu (içerik, öz) cümleleriyle üslup cümlelerini karıştırmayalım. Yaşar Kemal, romanlarında Toros insanını anlatır, cümlesinde sözü edilen konudur. Yaşar Kemal'in sözcükleri konusundaki titizliği, kahramanları onların diliyle konuşturması göze çarpar, cümlesinde sözü edilen üsluptur.
3. Bir yazar için, "Yazılarında ne'yi nasıl'dan daha çok önemser." denmişse bu onun konuyu üsluptan daha fazla önemseydiğini gösterir.
4. Varsayım cümleleriyle olasılık cümlelerini iyi ayırt edelim. Varsayımda bir olay ya da bir durumu bir an için kabul etmek anlamı vardır. Diyelim ki, tut ki, farz et ki, düşün ki gibi sözcükler kullanılır. (Tut ki buradan gittim, ne yaparsın?)
5. Olasılık cümlelerinde eylemin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli değildir. (Belki seni aramıştır. Galiba bize küstü. Bugün yağmur yağabilir.)
6. –e bilmek yeterlilik eylemi olasılık anlamı da katabilir cümleye katmayabilir de:
Beni arayabilir. Bir oturuşta iki tabak iyebilir.
olasılık kesinlik
7. Eşitliğin söz konusu olabilmesi için sadece "paylaşımlar, bölüştüler" denmesi yetmez.
(Parayı bölüştüler. Parayı yarı yarıya bölüştüler.
eşitlik belli değil eşitlik belli)
8. "Aslan payı" eşitsizliği, "kardeş payı" eşitliği vurgular.
9. Gerçekleşmemiş beklenti sorularında doğru yanıtın dışındaki başka bir şıkka, yine beklenti anlamının olduğu ancak beklentinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin belli olmadığı cümleler çeldirici olarak yazılabilir. (Onun beni desteklemesini bekliyorum, cümlesinde beklentinin gerçekleşip gerçekleşmediği henüz belli değil. Onun yanımda olacağını düşünüyordum, cümlesinde ise beklentinin gerçekleşmediği çok açıktır.)
10. Bir yazarın özgün olduğuna dair her yargı beğeni anlamı taşır.
(Altından imzası çekilse bile herkes tarafından bu şiirin ona ait olduğu anlaşılabilir.)

11. Tanımı bulmak için "Bu nedir?" "Bu şey nedir?" sorusunu sormamız yeterlidir. Tanım nesnel olabileceği gibi öznel de olabilir. (Aşk iki kişilik bir savaştır, cümlesinde öznel bir tanım yapılmıştır.)
12. Nesnel yargılar kişiden kişiye değişmeyen yargılardır. Öznel yargılar ise kişiden kişiye göre değişir. (Ankara Türkiye'nin en güzel kentidir, cümlesi öznel yargılı bir cümledir. Ankara Türkiye'nin başkentidir, cümlesi nesnel yargılı bir cümledir.)
13. Aşağıdaki cümlelerin hangisi kanıtlanabilirlik açısından farklıdır?" denmişse cümlelerin nesnel mi öznel mi olduğuna bakmalıyız.
14. Değerlendirme cümlelerinde bir yapıt, bir sanatçıyla ilgili olumlu ya da olumsuz yargılar vardır. (Eleştiri olumlu da olumsuz da olabilir.)
15. Bir yapıttan ya da yazardan sadece söz edilmesi değerlendirme değildir. (Enis batur'un son kitabını okudum, cümlesinde değerlendirme yapılmamıştır. Enis Batur'un anlaşılmasız dili beni yordu, cümlesinde ise değerlendirme yapılmıştır.)
16. Doğrudan anlatımlı cümlelerde kişilerin sözleri anlamsal ve biçimsel bir değişikliğe uğratılmadan aynen aktarılır.
(Başbakan: "Büyükanıt olayıyla ilgimiz yok." dedi. Başarmak için inanmalısınız, diyor. Amcam şöyle derdi: "Zorda olana merhamet edin.")
17. Dolaylı anlatımda kişilerin cümleleri anlamsal değişikliklerle değil, biçimsel değişikliklerle aktarılır. Kişilerin cümlelerinin yüklemeleri daha çok eylemlerle ifade edilir:
Sınıfımı çok seviyorum, diyor.
doğrudan
Sınıfını çok sevdiğini söylüyor.
Eylemsi
18. Dolaylı anlatımlar tırnak içine alınamaz, bu tip cümlelerden önce iki nokta kullanılamaz. Tırnak içine alınmış veya öncesinde iki nokta kullanılmış cümleler doğrudan anlatımlı cümlelerdir. Dolaylı anlatım özelliği taşıyan cümlelerin tırnak içine alınması noktalamaya yanlıştır.
19. "İçin" edatıyla neden–sonuç cümleleri kurulabileceği gibi, amaç–sonuç cümleleri de kurulabilir. İçin edatının olduğu yere "amacıyla" sözcüğü ekleyebilirsek cümlede amaç – sonuç anlamı vardır.

20. Aslında, amaç – sonuç yargılı cümlelerde gizli bir nedenden – sonuç yargısı olduğunu düşünebiliriz.
21. Her -sa, -se eki koşul - sonuç yargılı cümleler kurmaz. (Çalışırsan başarısın, cümlesinde başarmak sonucu çalışma koşuluna bağlanmış ve bu anlam-sa, -se ile sağlanmıştır. Bugün biraz gezsek, cümlesindeki –sa, -se eki ise dilek, istek anlamı katmıştır cümleye.)
22. Yukarıdaki numaralı cümlelerin hangisi kendinden önceki cümlenin gerekçesidir? gibi sorularda içinde “çünkü”, “zira” sözcükleri bulunan veya bizim “çünkü” bağlacı getirebileceğimiz cümleler doğru yanıtır.
23. “Çünkü”nün bağladığı cümleler hem neden sonuç cümleleridir hem de açıklama ilişkisi taşıyan cümlelerdir. (Bugünlerde sinemaya gidemiyorum; çünkü kitapla uğraşıyorum, cümlesinde çünküden sonraki bölüm birinci bölümün hem açıklaması hem nedenidir.)
24. Karşılaştırma cümlelerinde “benzer” yönler karşılaştırılabileceği gibi “benzer olmayan” yönler de karşılaştırılabilir. (Sevgi Buket gibi cömerttir. Halil bana göre daha ağır kanlıdır.)
25. Karşılaştırmadan söz edebilmek için karşılaştırılan iki şeyin adının aynı anda kullanılması gerekmez. (Öğretmen sınıfın en çalışkanını öne oturttu.)

TABLET BİLGİLER 4 (PARAGRAF)

1. Ana düşünce, yazarın asıl anlatmak istediği, bize benimsetmek istediği düşüncedir.
2. Konu, yazarın sözünü ettiği, üzerinde durduğu olay, olgu, durumdur.
3. Konu cümleleri ile anadüşünce cümlelerini karıştırmayalım. Konu cümlelerinde yazarın benimsetmek istediği düşünce belli değildir. Ana düşünce cümleleri kesin bir yargı bildirir. “Kitabın insan kişiliğine katkıları” bir konudan söz eder; çünkü burada yazarın kitabın insan kişiliğine katkısıyla ilgili düşünceleri net değildir. “Kişiliğinizi sağlamlaştırmak isterseniz elinizden kitap düşmesin.” cümlesinde ise yazar rengini belli etmiştir; mesajı nettir.

4. “Değilmiştir, söz edilmemiştir” soru köklerinde paragrafın cümlelerini uygun yerden eğik çizgiyle (/) ayırmak işinizi kolaylaştırabilir; çünkü bu eğik çizgiler arasında kalan dört düşünceyi soruyu yazan farklı sözcüklerle tekrar yazarak değinilenler olarak şıklara geçirir.
5. Olumsuz soru köklerinin altı çizili olsa bile “yok, değil” gibi sözcükleri; “-ma, -me; -maz, -mez” gibi ekleri kalemle yuvarlak içine almak farkındalığımızı güçlendirir.
6. Anlatım biçimlerinin istendiği sorularda “açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme” aramalıyız.
7. Düşünceyi geliştirme sorularının yanıtı kesinlikle “açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme” olmaz.
8. Düşünceyi geliştirme yolları sorulmuşsa yanıt, “tanımlama, tanık gösterme, örnekleme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma, benzerliklerden yararlanma, ilişki kurma...” yollarından biridir. Birçok soruyu anlatım biçimleriyle düşünceyi geliştirme yollarını karıştırdığınız için yanlış yanıtladığınızı hatırlıyorsunuzdur.

ANLATIM NİTELİKLERİ

1. **AÇIKLIK** : Anlatılanın kuşkuyla belirsizliğe yer vermeyecek biçimde anlaşılır olma özelliğidir.
2. **DURULUK** : Anlatımın gereksiz sözlerden, uzatmalardan arındırılmış olmasıdır.
3. **YALINLIK** : Anlatımın süsten, gösterişten, özentiden, süslü benzetmelerden uzak olmasıdır. Dolambaçlı yollara sapmadan her şeyi anlatmaktır.
4. **AKICILIK** : Sözcüklerin dile takılmadan, kolayca söylenmesi, ilgiyi azaltacak ve dağıtacak duraksamaların bulunmaması demektir.
5. **ÖZGÜNLÜK** : Anlatımın başkalarına göre farklılık taşıması başka yapıtlarla ortak konuları işlese de yaratıcısının izini taşımasıdır.
6. **YOĞUNLUK** : Az sözle çok anlam yansıtmaktır.
7. **ETKİLEYİCİLİK** : Yapıtın konusu ya da anlatımıyla okuru sarsması, onu, düşünmeye yöneltmesidir.
8. **BÜTÜNLÜK** : Yapıtın biçim ve içerik yönünden dengeli ve tutarlı olmasıdır.

TABLET BİLGİLER 5
(YAPI, BİÇİM BİLGİSİ)

1. Bir sözcüğün yapısı sorulduğunda o sözcüğün basit mi türemiş mi bileşik mi olduğuna bakılır.
2. Basit yapılı sözcük yapım eki almaz. Bir sözcük sadece çekim eki almışsa, bu birden fazla da olabilir, bu sözcük basit yapıdır. (kalemlerimiz, kâğıtlar...)
3. Türemiş yapılı sözcük yapım eklerinden en az birini almıştır. (gözlükçü, silgiler...)
4. Bileşik yapılı sözcük birden fazla sözcüğün anlamca ve biçimce kaynaşmasından oluşur. (cancığer, hanımeli, doğum evi...)
5. Bir sözcüğün aldığı bütün ekler atıldıktan sonra geriye kalan en anlamlı bölüm sözcüğün köküdür. (göz- lük - çü -ler)
6. Sözcük kökleri ad ve eylem kökleri olmak üzere ikiye ayrılır. (göz -lük - çü , ver - gi - ler)
ad kökü eylem kökü
7. "Aşağıdakilerin hangisinde sözcüğün kökü diğerlerinden farklıdır?" denmişse kök ad kökü mü eylem kökü mü buna bakmalıyız.
8. Ortak kök hem ad hem eylem olarak kullanılabilen ve aralarında mutlaka anlam ilişkisi bulunan köklerdir.
9. Sesteş kökler yazılışları aynı olduğu halde aralarında hiçbir biçimde anlam ilişkisi olmayan köklerdir.
Dün onunla barıştım. ortak kök
Barış herkese gerekli.
Dal kırılınca korktu. sesteş kök
Dalmayı iyi bilir.
10. Yapım ekleri sözcüğün anlamını, kimi zaman anlamla beraber türünü de değiştirebilen eklerdir.
Kır -gın örneğinde "-gın" "yapım eki" eylemden ad türetmiş, sözcüğün anlamını değiştirdiği gibi eylemden ad türettiği için türünü de değiştirmiştir. Göz - cü örneğinde ise - cü yapım eki sözcük kökünden farklı anlamda bir başka sözcük türetmiş; ancak tür değişmemiştir. Göz addır, gözcü sözcüğü de addır.
11. Yapım eki almış her sözcük gövdedir. Sözcük hem yapım hem çekim eki almışsa çekim ekleri atıldıktan sonra geriye kalan bölüm gövdedir. (Sev - gi - li -ler -im)
Gövde Çekim eki

12. Yapım eklerinin addan ad; addan eylem; eylemden ad; eylemden eylem türettiğini anlamak için yapım eklerini ezberlememiz gerekmez. Yapım ekinden sonra -mak -mek'i getirebiliyorsak yapım eki eylem türetmiştir. Yapım ekinden sonra -mak, -mek'i getiremiyorsak yapım eki ad türetmiştir. Neden ad veya eylem türettiğini anlamak için her zaman yapım ekinden bir önceki bölümün son durumuna bakalım.
Göz - le(mek) - m(~~mek~~) - ci(~~mek~~)
ad addan eylemden addan
kökü eylem ad ad
13. Çatı ekleri (-il, in - iş; -r, -t, -tır) ve eylemsi ekleri (ad eylem, sıfat eylem, bağ fiil) yapım ekidir.
14. Bir ekin işlevi veya görevi sorulursa yapım eki mi çekim eki mi buna bakarız. Söz konusu ek bütün şıklarda yapım ekiyse bu sefer yapım eklerinin çeşidine bakarız.

SÖZCÜK TÜRLERİ

- ★ Bir sözcüğün türü sorulduğunda sözcüğün ad mı sıfat mı zarf mı... olduğuna bakarız. Sözcüğün türünü cümle belirler.
Soğuk insanlardan hoşlanmam. Aramızda soğukluk var.
sıfat ad
Bana soğuk davrandı.
zarf

TABLET BİLGİLER 6
(ADLAR)

1. Her tamlama tamlayan ve tamlanan olarak iki unsurdan oluşur. Bunların yeri değişmemişse ilk sözcük tamlayan, ikinci sözcük tamlanandır. (Tolga'nın başarısı)
Tamlayan Tamlanan
2. Tamlayan -ın (-in -un -ün) tamlayan ekini; tamlanan iyelik eki de dediğimiz -ı (-i -u -ü) tamlanan eki alır: (Denizin güzelliği)
tamlayan tamlanan
eki eki
3. Tamlayan ünlüyle bitmişse araya "n" kaynaştırma hangi girer. (Sevda'nın notları)

4. Tamlayan "su ve ne" sözcükleri olduğunda kaynaştırma harfi "y" olur. (Suyun şırlıtısı)
5. Belirtili ad tamlamasında tamlayan da tamlanan da ek alır (Beril'in hırsı)
6. Sifat belirtili tamlamada tamlayanla tamlananın arasına girebilir.
(Sınıfın ÇALIŞKAN öğrencisi) Bu örnekte sıfat, tamlayan sıfat tamlanan tamlananı etkiler bir başka deyişle tamlananın sıfatı olur.
7. Sifat belirtili tamlamanın başına gelebilir; bu durumda tamlayanı etkiler (kararlı öğrencinin tavrı)
sıfat tamlayan
8. "Aşağıdakilerin hangisinde sıfat tamlananın sıfatıdır?" "Aşağıdakilerin hangisinde sıfat tamlananı etkilemiştir?" denmişse tamlayanla tamlanan arasına sıfat girmiş ad tamlaması aranmalıdır. (7. örnek)
9. "Aşağıdakilerin hangisinde sıfat tamlayanı etkilemiştir?" veya "Aşağıdakilerin hangisinde sıfat tamlayanın sıfatıdır?" denmişse başına sıfat almış ad tamlaması örneği aranmalıdır. (8. maddedeki örnek)
10. Tamlayanla tamlanan yer değiştirebilir
(Kolu kırılmış kapının)
tamlanan tamlayan
11. Tamlayan veya tamlanan birden fazla olabilir.

Tamlayan birden fazlaysa tamlanan ortak kullanılmıştır?

(Sevginin, neşenin, gücü)
1. tamlayan 2. tamlayan tamlanan
- Tamlanan birden fazlaysa tamlayan ortak kullanılmış demektir.

(İnancın, sonucu, getirisi)
tamlayan 1. tamlanan 2. tamlanan
12. Belirtisiz tamlamada tamlayan ek almaz tamlanan tamlanan ekini -(i-u,-ü) alır. (İstanbul yolu)
13. Belirtili ad tamlamasını saptamak için tamlanana "neyin, kimin, nerenin" sorularını; belirtisiz ad tamlamasını öğrenmek için tamlanana ne? sorusu sorulabilir.

14. Sifat belirtisiz tamlamanın sadece başına gelebilir. Belirtisiz tamlamanın başına gelen sıfat belirtilide olduğu gibi tamlayanı değil bütün tamlamayı etkiler; bir başka deyişle bütün tamlamanın sıfatı olur.
(TAZE köy yumurtası. Bu örnekte taze olan köy değil SIFAT köy yumurtasıdır.)
15. Zincirleme ad tamlamasının tamlayan veya tamlanan bölümlerinden en az biri de tek başına başka bir ad tamlamasıdır.
(Sinema sanatının / gücü;
tamlayan b.siz tamlama
Baklavanın / şeker oranı;
Tamlanan b. siz tamlama
Uğur'un annesinin / altın kolyesi
tamlayan b.siz tamlama tamlanan takısız tam.
16. Adlarda küçültme -cık, -cik; -cak, -cek; -cığım, -ciğim; -cağız, -ceğiz ekleriyle yapılır.
17. -cık -cik eki dışındaki ekler daha çok cümleye "sevgi, şefkat, acıma" anlamları katmak için kullanılır.
18. "Aşağıdakilerin hangisinde -cık, -cik eki adı küçültme anlamıyla kullanılmamıştır?" denmişse -cık -cik ekinin küçültme anlamından sıyrılıp kalıcı adlar türettiği örnekler aranabilir: beyincik, bademcik, gelincik..
19. -cak -cek eki salıncak, oyuncak gibi örneklerde küçültme anlamından sıyrılmış kalıcı adlar türetmiştir.
20. "Aşağıdakilerin hangisinde -cık -cik ekini almış küçültme anlamı sözcüğün türü farklıdır?" dendiğinde doğru yanıtta sözcük küçültme sıfatı olabilir.
(minicik çocuk, tepecik, adacık)
Küçültme Küçültme
sıfatı adı
21. Ad durum ekleri -i (belirtme eki), -e (yönelme veya yaklaşma) -de (bulunma, kalma) -den (Çıkma, ayrılma) ekleridir.
22. Belirtisiz ad tamlamaları sıfat gibi kullanılabilir.
sanat düşmanı müdür.
b.siz tamlama
burda sıfat görevinde

SIFATLAR

1. Sıfatlar adları niteler veya belirtir.
2. Niteleme sıfatları tamlanana sorulan "nasıl?" sorusuna yanıt verir: Sarı saç , iyi insan
nasıl? nasıl?
3. Niteleme sıfat tamlamasıyla takısız ad tamlamasını karıştırıyorsa tamlayana tamlananın arasına – den ekini veya gibi edatını getirelim. Tamlama bunu kabul ediyorsa takısızdır.
(Mavi göz, demir kapı)
nit. sıf. tam takısız tamlama
4. Kimi niteleme sıfatları zarf olarak da kullanılabilir.
(Güzel kızlar, Güzel konuşuyor.)
sıfat zarf
5. Belirtme sıfatları soruluyorsa, işaret, soru, sayı, sıfatları veya belgisiz sıfat aramalıyız.
6. Sadece niteleme sıfatları ve sayı sıfatları adlaşmış sıfat olarak kullanılabilir. Zamirler adlaşmış sıfat olamaz.
7. Niteleme sıfatı –lık –lik yapım eki almışsa adlaşmış sıfat olmaz, tamamen ad olur.
Yoksul insanlar, Yoksullar zor durumda.
nit. sıfatı adlaşmış
sıfat
Yoksulluk artırıyor.
ad
8. Sıfatlar mutlaka addan önce gelir. Addan sonra gelen bir sıfat sıfat özelliğini yitirir.
Çalışkan öğrenci Öğrencinin çalışkanı
Sıfat ad

(ZAMİRLER)

1. Ad olmadıkları halde adın yerine kullanılabilen sözcükler zamirdir.
2. Zamirler ad tamlamalarında tamlayan veya tamlanan olabilir.
(Onun sevgisi, öğrencilerin bazıları)
tamlayan tamlanan
3. Kendi sözcüğü de kişi zamiridir. Özneyle kullanıldığında özneyi pekiştirir. (Oraya sen kendin git)
4. "Bir" sözcüğü asıl sayı sıfatı, belgisiz sıfat, belgisiz zamir olabilir.

5. İlgili zamiri –ki ile sıfat yapan –ki ve bağlaç olan ki'yi karıştırmayalım.

İlgili zamiri –ki neyinki, kiminki, nereninki sorularına yanıt verir; sözcüğe bitişik yazılır; sıfat yapan –ki ise ne zamanki, neredeki, kimdeki gibi sorulara yanıt verir:

Bizimki geldi. Yarınki işi bitirdim.
İlgili zamiri Sıfat yapan ki

Sınıftaki öğrenciler gelmedi.
Sıfat yapan –ki

(ZARFLAR)

1. Zarflar eylemleri veya eylemsileri etkiler.
  2. Zaman zarfı olan sözcükler kullanıldığı cümlede ne zaman sorusuna yanıt vermiyorsa hem sözcük türü olarak hem cümlenin ögesi olarak değişikliğe uğramıştır.
(Sabah geliyor. Sabahı bekliyorum.)
tür: zarf tür:ad
öge: z.tümleci öge:nesne
  3. İleri, geri, içeri, dışarı aşağı, yukarı sözcükleri ad durum eklerini (-i, -p,-de,-den) aldığında sözcük türü olarak artık zarf değil, ad olur.
İleri git ileriye git
tür:Zarf tür:ad
  4. "İleri, geri, içeri, dışarı, aşağı, yukarı" sözcükleri ad durum eklerini almamışlarsa cümlenin zarf tümleci olur.
Aşağı in. Aşağıya in
zarf tümleci d.t.
  5. Yer yön zarfları ve zaman zarfları ad tamlamasında tamlayan veya tamlanan olduğundan ad olur. (Aşağının tadı yok.)
  6. Çok sözcüğünün görevleri:
    1. Adı etkilerse sıfat olur. (Çok param var.)
    2. Eylemi etkilerse zarf olur. (Çok yürüdü.)
    3. Çekim eki alırsa zamirdir. (Çoğunu bitirdim.)
    4. Başka bir zarfı etkilerse zarftır. (Çok kararlı davrandı.)
    5. Niteleme sıfat tamlamasının başına geldiğinde sadece çok sözcüğünün görevi sorulursa çok sözcüğü zarf; önündeki sıfatla birlikte görevi sorulursa sıfattır:
Çok başarılı öğrenci, çok başarılı öğrenci
zarf sıfat
- Not :** Yukarıdaki görev dağılımı böyle sözcüğü için de geçerlidir.
6. Aşağıdakilerin hangisinde yüklemi durum yönünden etkileyen bir sözcük kullanılmıştır? denmişse durum zarfı (eyleme sorulan nasıl sorusuna yanıt veren sözcük) aranmalıdır.

TABLET BİLGİLER 7
(Edat, bağlaç)

1. "ile", "ne ile? kim ile?" sorusuna yanıt veriyorsa edattır. İle'yi almış sözcük yükleme sorulan ile kim ile ? sorusuna yanıt veriyorsa edat tümlecidir. (Uçakla gidiyor.)
2. İle'nin yerine "ve" kullanabiliyorsak ile bağlaçtır. (Senle ben ruh ikiziyiz.)
3. -ile'yi taşıyan sözcük yükleme sorulan nasıl sorusuna yanıt veriyorsa zarf tümlecidir. (Sınıfa sevinçle girdi.)
4. Yalnız sözcüğü sadece anlamıyla kullanılırsa edat; ama fakatın yerine kullanılırsa bağlaç; eylemin eyleminin anlamını sınırlarsa zarf; adı etkilerse sıfat; -lık, -lik yapım eki alırsa ad; çekim eki alırsa adlaşmış sıfat olur.

(Bunu yalnızca sen bilirsin. Yalnız insan zordadır.
edat sıfat
Oraya yalnız gittim. Oraya gelirim; yalnız o gelmeye-
zarf bağlaç
cek

Yalnızlık çok zor. Yalnızlar hayatı nasıl geçirir?
ad adlaşmış sıfat

5. Ancak sözcüğü sadece anlamıyla kullanılırsa edat; ama, fakatın yerine kullanılırsa bağlaç; olsa olsa, en erken, en fazla anlamlarıyla kullanılırsa zarf olur.

Bu konuyu ancak o çözer. Ararım; ancak o da inat
edat bağlaç
etmeyecek. Bu kazak ancak on milyon eder. Ancak
sınırlama zarfı zarf
yedide orda olurum.

6. -e kadar, -e karşı, - den beri, - e doğru edatlarının öbekleştiği sözcükler ne zaman sorusuna yanıt veriyorsa cümlelerin zarf tümleci olur.
7. Artık sözcüğü bundan sonra bundan böyle anlamıyla zarftır; adı etkilerse sıfattır; çekim eki almışsa (kimi zaman almadan) addır.

Artık burdan gidelim. Artık suyu dök
zarf sıfat

Yemek artığını ziyan etme
ad

8. Tek sözcüğü dilek anlamlı zarf olabilir; asıl sayı sıfatı olabilir. Eyleme sorulan nasıl sorusuna yanıt veriyorsa durum zarfı olur. Çekim eki alırsa sayı adı olur. İkileme biçiminde kullanılırsa durum zarfı olur.

(Tek, gelsin başka isteğim yok. Tek tek gelin.
dilek zarfı dur. zarfı

Evde tek kalır. Bunun tekini görmedim. Tek arkadaşım
dur. zarfı sayı adı sıfat
yok.

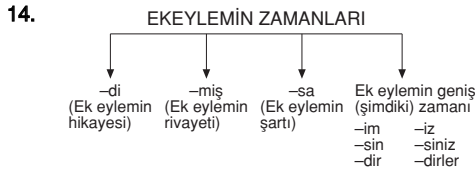
(EYLEMLER)

1. Haber kip ekleri : -di, -miş, -yor, -acak, -r (bilinen geçmiş, duyulan geçmiş, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman)
  2. Dilek kipleri : -sa, -se; -a, -e, -malı, -meli (dilek-şart, istek kipi, gereklilik kipi; emir kipinin eki yok)
  3. "Aşağıdakilerin hangisinde eylemle söyleniş aynı anda gerçekleşmektedir?" denmişse şimdiki zaman kipi (-yor) aramalıyız.
  4. "Aşağıdakilerin hangisinde eylem söylenişten sonra gerçekleşmiştir?" denmişse gelecek zaman kipi (-acak, -ecek) aranmalıdır.
  5. "Aşağıdakilerin hangisinde dilek anlamı vardır?" denmişse doğru yanıtta eylem "-sa, -se" eki de "-a, -e" eki de almış olabilir; ancak "Aşağıdakilerin hangisinde dilek şart kipi vardır?" denmişse -sa, -se eki almış eylem; "Aşağıdakilerin hangisinde istek kipi vardır?" denmişse -a, -e eki almış eylem aranmalıdır.
- Bugün gezelim. Bugün gezsek. (Her iki -sa, -se eki istek
istek kipi dilek şart kipi anlamı taşıyor.)
6. Basit yapıyla basit zamanı karıştırmayalım. Basit yapı-
lı eylem yapım eki almamış eylemdir.
(geliyorum, koşacaksın...)
  7. Basit zamanlı eylem haber veya dilek kiplerinden birini alır. (sevdi, atmışsın...)
  8. Bileşik zamanlı eylem birinci kipten sonra -di, -miş, -sa eklerinde birini alır.
koş-(u) yor-du, ver - ir - miş
şimdiki zaman hik. geniş zamanın riv.
  9. -mez+di, -mez+se, - mez+miş kalıpları bileşik zamanı ifade eder:
otur - maz - dı, gitmezmiş
otur - ur - du git - er - miş
  10. -tır, -tir eki basit zamanlı eylemleri bileşik zamanlı yapmaz; genellikle -dı, -di hikaye ekiyle karıştırılır.
(gelecektir, gelecekti)
basit zaman bil. zaman
  11. Tezlik eyleminin kullanıldığı cümleye "hemen, çabucak" sözcüklerini; yaklaşma eyleminin kullanıldığı cümleye "az kalsın" sözcüğünü eklemek anlatım bozukluğu doğurur. (Hemen çıkıverelim. Az kalsın öleyazıyordu.)

13. Bir kipin başka bir kipin anlamıyla kullanılmasına eylemde kip kayması diyoruz.

(Ayşe içerde uyuyor.)
kendi anlamıyla kullanılmış.
Ayşe yarın geliyor. (gelecek anlamında)
kip kayması

Not 1 : Bir sözcükteki -di, -miş, -sa eklerini, “-di,-imiş,-ise” biçimindeki okuyabiliyorsak bu ekler ekeylemdir:

Burda mutludu. (mutlu idi) ekeylem   Ordan ayrılıyormuş? (ayrılıyor imiş) ekeylem

Sabah koştu.   Ordan ayrılımış.
-di’li geçmiş zaman   -miş’li geçmiş zaman

Oraya gitmesin hastaysa. (hasta ise) ekeylem   Bugün gezsek dilek -kip eki

Not 2 : -di -miş, -sa ekeylemlerinin iki işlevi vardır:

- Basit zamanlı eylemleri bileşik zamanlı yapmak
- Ad soylu sözcükleri cümlenin yüklemi yapmak
Bizden daha çok çalışıyordu. (Basit zamanı bileşik zamanlı yapmış.)

Çalıştığı yerde huzurludu. (Ad soylu sözcüğü cümlenin yüklemi yapmış.)

Uyarı: Aşağıdakilerin hangisinde ekeylemin işlevi farklıdır?” dendiğinde bu notu hatırlayalım.

Not 3 : “-im, -sin, -iz -sınız” ekleri, ad cümlelerinin yüklemdeyse ekeylemin geniş zaman ekleridir; eylem cümlelerinin yüklemdeyse şahıs ekidir.

Bugün çok yorgunum. (ad cümlesi – ekeylem)
Bugün yürüyorum. (eylem cümlesi – şahıs eki)
Sen bizden hırslısin. (ad cümlesi – ekeylem)
Sen iyi çalışıyorsun. (eylem cümlesi – şahıs eki)

Not 4 : -dır, -dir ekeylemi ad cümlelerinin yüklemine de eylem cümlesinin yüklemine de bulunsa ekeylemdir:

İnanmıyorum ki şimdiki çalışıyordur.
ekeylem

Annesiyle olduğ için huzurludu.
ekeylem

P
O
L
A
T
İ
N
A
L

15. Söзде özne sadece edilgen çatılı eylemlerde bulunur. Cümlenin yüklemine sorulan ne, kim sorularına yanıt verir.

16. Edilgen çatılı cümlede söзде özne varsa o edilgen çatılı eylem geçişli; söзде özne yoksa geçişsizdir.

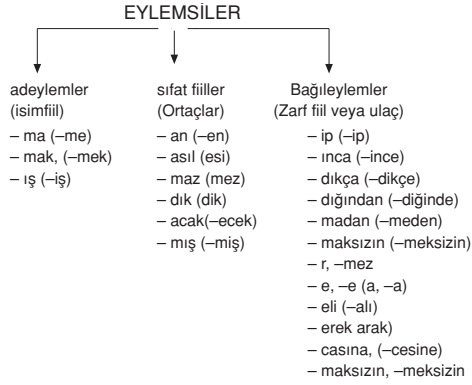
(Cam kırıldı. Burada yürünmez.)
s.özne Kırılan ne? yürünen ne?
geçişli geçişsiz

17. -r, -t, -tır eki taşımayan eylemde oldurganlık, ettirgenlik aranmaz.

18. Oldurgan eylem nesne alamazken -r, -t, -tır eklerinden biriyle nesne alabilir hale gelmiş eylemdir. (Uyumak, uyutmak)

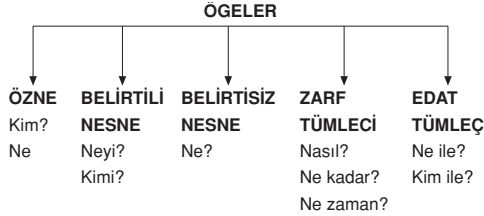
19. Ettirgen eylem nesne alabilirken -r-t-tır ekleri olarak geçişlilik derecesi artırılmış eylemdir. Ettirgen eylemlerde eylem başkana yaptırılır. (kırmak, kırdırmak)

20. Eylemlerden çeşitli eklerin yardımıyla türetilip ad, sıfat, zarf olarak kullanılan sözcükler eylemsidir.

TABLET BİLGİLER 8
(CÜMLE BİLGİSİ)

1. Kurallı cümlelerde yüklem sonda bulunur. Vurgulamak istenen öge yüklemle yaklaşırlır.

2. B. siz nesne ve özne "ne?" sorusuna yanıt verdiklerinden karıştırılır. Bunu karıştırmamak için şu özellikleri unatmayalım:
- Edilgen çatılı cümlelerde ne sorusuna yanıt veren öge sözde öznedir. (Haber ulaştırıldı. Ulaştırılan ne? Haber) s.özne
  - Cümlemiz etken çatılıysa (çatı eklerinden -il-in, -iş'i almayan çatı) ne sorusuna yanıt veren bir öge varsa bu öznedir. (Bugün hava açtı. Açan ne? hava) özne
  - Cümlemiz etken çatılıysa ne sorusuna yanıt veren iki öge varsa birinci ne sorusuna yanıt veren özne; ikinci ne sorusuna yanıt veren öge nesnedir. (Güneş zararlı ışınlar yayıyor. Yayan ne? Güneş. Güneş özne ne yayıyor, zararlı ışınlar) özne
3. Ad cümlelerinde ne sorusuna yanıt veren öge öznedir. (Sınıf havasızdı. Havasız olan ne? Sınıf) özne
4. Virgül veya noktalı virgülle birbirinden ayrılan sıralı cümlelerde birinci cümlelerin herhangi bir ögesi diğer cümlelerin de ögesi olabilir. Bu tür ögeye "ortak öge" diyoruz. (Aziz dün buraya gelmiş, onu sormuş.) ortak özne
(Seni çok seviyorum hâlâ özlüyorum.) Ortak nesne
(O güzel insanlara kıyamam, kötülük yapamam.) ortak dolaylı tümleş

5. Bir ögenin açıklayıcısı iki virgül veya iki kısa çizgi arasında verilebilir; bu tür öğelere açıklamalı öge diyoruz: Karadeniz'e, O yeşil cennete, gidiyorum. dolaylı tümleş açıklayıcısıyla verilmiş.
Ozan ve Veysel, okumak için dışardan gelen öğrencilerim, Özne açıklayıcısıyla verilmiş.
çok efendiler.
6. Bağlaç, seslenme sözcükleri cümle dışı unsurdur. (Hancı! Biz şimdi gidiyoruz. Hancı herhangi bir öge değil.)
7. İçeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, yukarı gibi sözcükler adın durum (hal) eklerini (-i, -e, -de, -den) almamışlarsa cümlelerin zarf tümleci olur. Bu sözcükler -sı, -si ekiyle okunabiliyorsa zarf değil, isimdir. (Dışarı gitti. Dışarıya gitti.)
Z. tümleci D. tümleş
8. Adın -e, -de, -den durum (hal) eklerini alan sözcük veya söz öbekleri neye nereye, kime, nede, nerede, kimden sorularına yanıt veriyorsa dolaylı tümleş olur. Ne zaman, nasıl sorularına yanıt veriyorsa zarf tümleci olur. (Bize içten davranır. İçerden ses geliyor.)
Z.T. D.T.
(Mayısta buraya gelecek Kitapta yanış yok)
Z.T. D.T.
(Sabaha burda olur. Eve girdi.)
Z.T D.T
9. Gizli özne, gerçek özne de sözde özne de olabilir. (Bizi aramış, cümlesinde arayan "o" eylemi yapandır ve gerçek öznedir. Sınıftan atılmış, cümlesinde atılan "o" eylemi bizzat yapan değil eylemden etkilenendir ve sözde öznedir.
10. Soru cümleleri değişik öğeleri buldurmaya amaçlayabilir. Sorulara verilen cevaplar hangi öğeyi oluşturuyorsa soru cümlesi onu buldurmaya yöneliktir.
- Bu soruyu kim cevaplayacak?
- Alican (cevaplandırarak) → soru özneyi buldurmaya yönelik
- Eve ne zaman geldi?
- Az önce (geldi) → soru zarf tümlecini buldurmaya yönelik
11. "mi" edatıyla oluşturulan soru cümlelerinde "mi" hangi öğeden sonra geliyorsa, soru o öğeyi buldurmaya yöneliktir.
Yusuf mu arabayı getirdi? (soru özneyi buldurmaya özne yönelik)
Yusuf arabayı mı getirdi (Soru nesneyi buldurmaya yönelik) nesne

12. "Aşağıdakilerin hangisinde soru eylemi yapana yöneliktir?" denmişse özneye bakacağız.
"Aşağıdakilerin hangisinde soru eylemden etkileneni buldurmaya yöneliktir?" denmişse nesneye bakacağız.
13. Kimse hiç kimse gibi sözcükler olumsuz eylemlerin öznesi olarak kullanılmamışsa anlatım bozukluğu doğar. Herkes sözcüğü de ancak olumlu çekimli eylemlerin öznesi olur.
Beni herkes seviyor, üzüyor (hiç kimse üzüyor olacak)

ÖZNE YÜKLEM UYGUNLUĞU

1. Tekillilik çoğulluk bakımından uygunluk
- ★ Organ adları özne olduğunda çoğul eki olsa bile yüklem tekil olur:
Kulaklarım duymuyor. (D)
Kulaklarım duymuyorlar. (Y)
- ★ Özne insan dışındaki canlı veya cansız varlık adıyla çoğul eki almış bile olsa yüklem tekil olur;
Ağaçlar budandı. (D) Ağaçlar budandılar. (Y)
Kediler miyavlıyor. (D) Kediler miyavlıyorlar. (Y)

Uyarı : İnsan kişiliği kazandırılan hayvanlar, bitkiler... çoğul özne aldıklarında yüklem tekil de olabilir çoğul da:

- Bulutlar gülüyorlar. (D)
Bulutlar gülüyor (D)
- ★ Eylem adları çoğul özne aldığı anda yüklem tekil olur:
Konuşmalar duyulmuyor. (D)
Konuşmalar duyulmuyorlar. (Y)
- ★ Zaman adları çoğul özne olduğunda yüklem tekil olur:
Dakikalar ilerlemiyor. (D)
Dakikalar ilerlemiyorlar. (Y)
- ★ Soyut kavramların çoğul özne olduğu cümlelerde yüklem tekil olur:
Düşünceler zorla kabul ettirilemez. (D)
Düşünceler zorla kabul ettirilemezler (Y)
- ★ Nicelik bildiren belgisiz zamirlerin özne olduğu cümlelerde yüklem tekil olur.
Hiçbiri beni aramadı. (D) Hiçbiri beni aramadılar. (Y)
Bugün kimse gelmedi. (D) Bugün kimse gelmediler. (Y)

- ★ Sayı sıfatları ve topluluk adlarından oluşan öznelerin yüklemeleri tekil olur:
İki kafadar koştu. (D) İki kafadar koştular. (Y)
Meclis bir türlü çalışmıyor. (D) Meclis bir türlü çalışmıyorlar. (Y)
- ★ İnsanlardan oluşan özne çoğul eki aldığı anda yüklem tekil de çoğul da olabilir.
Öğrenciler sevinçle gitti. (D) Öğrenciler sevinçle gittiler. (D)

B) KİŞİ BAKIMINDAN UYGUNLUK

KİŞİ BAKIMINDAN UYGUNLUK

ÖZNE	YÜKLEM
1. ve 2. kişi ise	1. çoğul kişi olur.
1. ve 3. kişi ise	1. çoğul kişi olur.
1. 2. ve 3. kişi ise	1. çoğul kişi olur.
2. ve 3. kişi ise	2. çoğul kişi olur.

Ben, Süleyman, Ali gideceğim. (gideceğiz)
(Y) (D)

Bu akşam sen ve Rıza gideceksin. (gideceksiniz)
(Y) (D)

CÜMLE TÜRLERİ

Öğelerinin dizilişine göre	Yüklemine göre	Anlamına göre	Yapısına göre
1) Kurallı	1) Eylem cümlesi	1) Olumlu	1) Basit yapı
2) Devrik	2) Ad cümle	2) Olumsuz	2) Bileşik yapı
		3) Soru	3) Sıralı yapı
			4) Bağlı yapı

Not 2 : Arasözlü (iki virgül veya iki kısa çizgi arasındaki bölüm) cümle şeklindeyse herhangi bir öğenin açıklayıcısı değildir; sözcük veya söz öbeği şeklindeyse herhangi bir öğenin açıklayıcısıdır.

Geçen yaz, sen de anımsayacaksın, orda onunla tartıştım.
cümle şeklinde

Sanem'i, canım arkadaşımı, çok özledim.
söz öbeği nesnenin açıklayıcısı